

Avg. Pirjevec / Maks Pleteršnik

Rodil se je v Pišécáh blizu Brežic, obiskoval gimnazijo v Celju¹ ter odšel po maturi na dunajsko univerzo poslušat klasično filologijo in slovansko jezikoslovje pri Miklošiču. Iz njegovih dijaških let nam je malo znanega in tudi ni zaslediti, da bi se bil kakorkoli pokazal v javnosti. Vesten življenjepisec bo kvečjemu zabeležil Miklošičevo zahvalo: «... gratias igitur agimus quam maximas ... discipulis M. Pleteršnik et ..., qui nobiscum ad plagulas corrigendas operam impenderunt».²

Po dovršenih študijah je bil nastavljen z odlokom od 12. oktobra 1863. leta kot izprašan suplent na gimnaziji v Mariboru in jeseni 1864. leta na gimnaziji v Celju kot naslednik Ferd. Ramorju, ki je poučeval razen verstva tudi slovenščino in prevzel koncem šolskega leta 1863./1864. župnijo v Pišécáh. 12. julija 1865. leta je bil Pleteršnik imenovan na gimnazijo v Kranj, a že septembra istega leta je dobil novo ustanovljeno mesto za slovenščino na gimnaziji v Gorici, odkoder je bil premeščen z odlokom od 24. julija 1867. na gimnazijo v Trst. 11. julija 1871. leta pa je bil premeščen na lastno prošnjo na gimnazijo v Ljubljano, na kateri je ostal do svoje upokojitve koncem avgusta 1900. leta.³ Zadnja leta je preživel v Ljubljani in umrl 13. septembra 1923. leta na rojstnem domu v Pišécáh, kamor je običajno zahajal na počitnice.

Javnosti se je pokazal Pleteršnik prvič leta 1865. z razpravo «Die Vergleiche im Homer und in den serbischen Volksliedern»,⁴ katero je objavil pozneje nekoliko predelano tudi v slovenskem jeziku.⁵ Izhajajoč iz Miklošičeve trditve, da bodo le natančna raziskavanja dala vpogled v splošni zakon o postanku in razvoju nacionalnih epov,⁶ primerja Pleteršnik pripodobe Homerjevih epov in srbskih junaških narodnih

¹ V programih celjske gimnazije najdemo Pleteršnika 1854./56. l. in quinta na četrtem, 1856./57. in sexta na tretjem, 1857./58. in septima na četrtem mestu. Program za l. 1859./60. menda ni izšel. Učitelji slovenščine so mu bili v višjih razredih Ivan Šolar, Ivan Grašič in Jos. Ulaga.

² Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, 1862—1865, str. III.

³ Po srednješolskih programih.

⁴ Program celjske gimnazije, 1865, str. 3—10.

⁵ Zora, II, 1873, št. 20, 21, str. 312—316 in 325—330.

⁶ *Verhandlungen der 18. Versammlung deutscher Philologen, Schulmänner und Orientalisten in Wien vom 25. bis 28. Sept. 1858.*, str. 3. Miklošič je zborovanju predsedoval in razpravljal v otvoritvenem govoru o razmerju med klasično in moderno filologijo ter njuni skupni nalogi, rešiti vprašanje o postanku nacionalnih epov.

pesmi, ugotavlja predvsem, da v srbskih narodnih pesmih skoraj ni «obširnejših» pripodob, «ki podobo po posameznih črtah obširneje razvijajo», kakor najdemo to pri Homerju, da so Homerjeve pripodobe manj stereotipne in enolične, in primerja potem pripodobe pri Homerju in v srbskih narodnih pesmih glede vsebine.

Istočasno je objavil «Slovo o polku Igoreve» v slovenskem prevodu z uvodom in pripombami.⁷

Že prva spisa nam kažeta Pleteršnikovo zanimanje za klasični antični in za slovanski svet in tudi naslednjim spisom je zajemal snov iz slovenske zgodovine ali iz antične kulture. Najprej so sledili sestavki o slovanskem svetu. Za Geršakovo «Čitalnico» je opisal prihod Slovencev in njihovo zgodovino do zmage krščanstva: «Najstarša doba slovenske zgodovine»⁸ in je nadaljeval ta spis par let pozneje: «Slovinci pod Karlom Velikim in nasledniki iz njegove rodovine.»⁹ Ob stoletnici rojstva ruskega basnopisca Krylova je opisal njegovo življenje in delovanje: «Ivan Andrejevič Krylov» ter dodal prevod dveh basni «Parnasa» in «Modriša».¹⁰ Za prvi del «Slovanstva», katerega je izdala «Slovenska Matica» 1874. l., je napisal Pleteršnik sestavka «Slovinci» in «Hrvati in Srbi» in je narisal oba narodopisna zemljevida slovenske in hrvaško-srbske ter bolgarske zemlje.¹¹ S «Slovanstvom» je hotela «Slovenska Matica» dati svojim članom popolno sliko vseh slovanskih narodov, a izšel je le prvi del, ki vsebuje razen omenjenih Pleteršnikovih spisov še Majcigerjev uvod in Raičev opis Bolgarov. Pleteršnikova naloga ni bila baš lahka, saj mu je bilo le malo gradiva na razpolago in le malo spisov, ki bi mu lahko služili pri sestavljanju celotne slike našega dela na vseh poljih kulturnega in gospodarskega življenja od prvega pojava Slovencev v zgodovini do sredine 19. stoletja.¹² V tej celoti je bil to pač prvi

⁷ Program celjske gimnazije 1865. l., str. 11.—18. Ponatis v Janežičevem «Cvetju iz domačih in tujih logov», 19.: Slovo o polku Igorjevč. Iz staroruskega poslovenil in razložil... V Celovcu 1866, 24 str.

⁸ Čitalnica, III. zv., 1866, str. 209—218.

⁹ Slovenski Narod, 1871, št. 75—82. Spis je izšel anonimno. Iz opazke v «Slovanstvu» na str. 169. sklepam, da je Pleteršnikov.

¹⁰ Slovenski Glasnik, 1868, list 5, str. 186—190.

¹¹ Slovanstvo, I. (in edini) del. V Ljubljani (1874). Slovinci, str. 149—198. Hrvati in Srbi, str. 199—311.

¹² Spis o Slovencih ima sledeča poglavja: Uvod (o skupnem in provincijalnih imenih), bivališča, število, jezik, vera, politične razmere, fizične in duševne razmere, narodno gospodarstvo (pridelki, trgovstvo, pospeševala narodnega gospodarstva).

poskus, podati obračun naše preteklosti, in lahko rečemo, da je Pleteršnik svojo nalogo častno rešil. Pripomogel je k temu njegov zdravi realizem, ki ga je obvaroval pred vsako nepremišljeno sodbo, pred vsakim vzhičenim rodoljubarstvom, ki se v podobnih spisih kaj rado pojavlja; opisal je, kar je bilo dano in znano, in tako podal najbolj točno sliko, a razumnemu čitatelju tudi pokazal, kje in kako je treba nadaljevati.

Na podlagi pisem in listin, shranjenih v arhivu ljubljanske gimnazije, je napisal Pleteršnik dva doneska k naši literarni in kulturni zgodovini: «Vodnik, učitelj ljubljanske gimnazije»¹³ podaja zgodovino Vodnikovega službovanja od leta 1798. do njegove smrti. V drugem donesku: «Slovenščina na ljubljanskem liceju»¹⁴ je podal zgodovino ustanovitve stolice za slovenski jezik od Ravnikarjeve prošnje iz leta 1815. do Metelkovega imenovanja za učitelja slovenščine leta 1817. in ukinitve modroslovske šole leta 1850.

Druga vrsta Pleteršnikovih spisov je plod njegovega zanimanja za klasično filologijo. V poljudni obliki je podajal slike iz antičnega življenja. Časovno stoji na prvem mestu «Odgoja pri starih Grkih»,¹⁵ kjer opisuje vzgojo, katere so bili deležni mladi Grki od rojstva do dopolnjenega 18. leta, podajajoč istočasno opis grških običajev ob rojstvu in razvoj grškega šolstva do sofizma. Sledile so «Slike iz starogrškega življenja»,¹⁶ ki obravnavajo ženitvene obrede, gostije, olimpijske igre in pogrebne svečanosti. Opisal je «Gledališče v starih Atenah»¹⁷ ob Dijonizijevih praznikih in podal v «Antigoni»¹⁸ uvodoma sliko klasičnega gledališča Periklejeve dobe ter vsebino in analizo Sofoklejeve drame. Rimsko vzgojo in šolstvo je opisal v spisu «Odgoja pri Rimljanih»¹⁹. Sledil je opis suženjstva pri Grkih: «Sužnost pri starih Grkih»²⁰ in končno je podal poljuden opis Periklejevega političnega in kulturnega dela «Periklej»²¹ s posebnim poudarkom njegovega

darstva), politična zgodovina, zgodovina slovenske literature in zgodovina umetnosti.

¹³ Program ljubljanske gimnazije, 1875, str. 25—33.

¹⁴ Program ljubljanske gimnazije, 1887, str. 3—5.

¹⁵ Zora, I, 1872, št. 1—3, 5.

¹⁶ Zora, I, 1872, št. 13, 14, 22, 24.

¹⁷ Letopis Matice Slovenske, 1872/73, II, 13—18.

¹⁸ Slovenski Narod, 1875, št. 271—272.

¹⁹ Vestnik. Znanstvena priloga Zori, III, 1875, št. 1—3, str. 10, 28, 42.

²⁰ Slovenski Narod, 1877, št. 208—210.

²¹ Zvon, III, 1877, list 20—24.

demokratizma. Zaključil je spise iz antičnega življenja menda s prvo in doslej edino slovensko historično povestjo, kateri je zajeta snov iz klasičnega Rima: «Prvi dnevi drugega triumvirata».²² V okvirju zgodovinskih dogodkov ob pričetku drugega triumvirata se odigra tragična usoda mladega, komaj poročenega Manija, njegove žene Atilije in starega Cicerona, ki so glavni predstavniki in boritelji republikanstva. Avtorjeve simpatije so na strani republikancev, ki so vseskozi moralično vzvišene osebe. Njihovi sovražniki pa so večinoma moralične propalice, predvsem pa mati mladega Manija in njen ljubimec, Atilijin oče, ki se okoristita zmagovitega Oktavijanovega prihoda v Rim, da kujeta naravnost peklenske načrte zoper one, ki so jima na poti. Tako so vezani politični boji z osebnimi intrigami. V povesti najdemo mnogo interesantnih slik iz rimskega življenja: poročni običaji, pogrebne svečanosti, vrvenje rimskega ljudstva ob važnih političnih dogodkih, živo so opisane proskripcije in še marsikatero posameznosti pričajo, da je vse to napisal dober poznavalec antične kulture. S kritičnim merilom seveda ne bomo sodili tega dela, pomanjkanje umetniške ustvarjajoče sile ni mogla dati delu one monumentalnosti, ki je potrebna zgodovinski povesti ali zgodovinskemu romanu, na drugi strani pa niso nositelji dejanja take individualnosti, ki bi mogle eksistirati in zanimati izven zgodovinskega dejanja.

Izmed Pleteršnikovih prevodov smo že omenili «Slovo o polku Igorjevč» in dve basni I. A. Krylova, zabeležiti imamo še njegove prevode Bret Hartejevih povesti: «Kalifornske povesti»,²³ «Desno oko poveljnikovo»²⁴ in «Gospoda Thompsona izgubljeni sin»²⁵ ter enodejanko «Ali plavaj ali utoni!», ki je izšla v «Taliji»²⁶. — Pleteršnik je bil več let tudi odbornik «Dramatičnega društva».

Kakor smo videli, začenja Pleteršnikovo literarno delovanje v šestdesetih letih in nosi tudi znak one dobe. Presojati ga ne smemo s stališča strogega znanstva, v njegovih spisih ne smemo iskati bogve koliko novih znanstvenih razkritij; slovensko znanstvo, če smemo ta izraz rabiti, se je koncentriralo v oni dobi, a

²² Zvon, VI, 1880, list 1—11.

²³ Slovenska knjižnica. Izdaje Jurčič. II. zv. V Ljubljani 1876, 139 str.

²⁴ Slovenski Narod, 1877, št. 214—216.

²⁵ Slovenski Narod, 1877, št. 221—223.

²⁶ Leo di Castenuovo. Ali plavaj ali utoni! Slovenska Talija, zv. 48 (d). V Ljubljani 1880, 42. str.

Metod Dolenc: Slovensko ljudstvo na Dolenjskem pred dvemi, tremi stoletji

tudi že poprej in še dolgo pozneje, izven Slovenije. Doma se je znanstvo populariziralo, v dobrem zmyslu te besede, a pojavilo se je istočasno tudi «rodoljubno znanstvo», ki je bilo od prave popularizacije znanstva ravno tako oddaljeno, kakor od pravega znanstva. Ne bom sodil, ali je bila tedaj pri nas doma sploh potreba po pravem znanstvu, pribiti mi je le faktične razmere — Kopitar in Miklošič sta bila le na Dunaju možna — in iz teh razmer moramo soditi Pleteršnikove spise, ki so predvsem slovenskega izobraženca informirali, zbudjali njegov interes za slovenstvo, mu razkazovali bogastvo antike in tako pomagali ustvarjati ono duševno ozračje, v katerem lahko edino uspeva pravo znanstvo. Pleteršnikovo delo se je ravnalo po naših potrebah.

(Dalje prihodnjič.)

M. Dolenc / Slovensko ljudstvo na Dolenjskem pred dvemi, tremi stoletji

(Konec)

Orisane preproste gospodarske in socialne prilike so se vzdržavale, ne da bi jih mogli bistveno izpremeniti vsi veliki dogodki, ki so se v širnem svetu odigrali, kakor n. pr. tridesetletna vojna. Zahtevale niso bogve kako močnega regulatorja pravnih razmer, organa za sodno poslovanje. Vinogradniki in kmetje so opravljali vse potrebno najraje sami med seboj po starih šegah in navadah. Patrijarhalnost je bila glavni znak pravosodja.

Zbirali so se ob določenih dneh, n. pr. tu na dan sv. Gregorja, tam sv. Lovrenca, drugod na nedeljo po sv. Mihaelu itd., pod lipo, v cerkvi ali na kakšnem drugem v naprej določenem kraju. Posvetovali so se najprej o skupnih zadevah, potem pa razsojali spore. Vedno so delali na to, da se stranke mirno poravnajo. Nalagali so jim, naj se pobotajo zlepa, in sicer že na zboru samem ali pa v določenem času, sicer bo kazen. Posebno uporne pravdarske butice so tupatam zaprli v keho, da se tam čimprej poravnajo, in če jih ne izpusté. —

Če je kdo hotel od nasprotnika kaj zahtevati, ga je moral najprej «obiskati», t. j. ustno mu napovedati, kaj zahteva. Če ga je nasprotnik zavrnil, je šel dotičnik h gosposki, založil tožnino, a

Aug. Pirjevec / Maks Pleteršnik

(Nadaljevanje)

Kako realno je sodil Pleteršnik v tem oziru, nam priča najbolje njegov članek «N a š a p r i h o d n o s t»,²⁷ menda edini politični članek iz njegovega peresa. Karakterizira Pleteršnika, a karakterizira tudi dobo: «Naše delovanje mora, ako hočemo, da bo imelo zaželjen uspeh, primerno biti okoliščinam in potrebam našega naroda», tako je odklonil Pleteršnik, da bi sodili slovenske razmere po drugih narodih in da bi reševali slovenski problem po tujem vzorcu. A potrebe našega naroda — in tu je središče, iz katerega se razvija Pleteršnikovo premišljevanje — se karakterizirajo z dejstvom, da je narodni obstoj Slovencev ogrožen od dveh strani, od Nemcev in Lahov. Kaj je narediti Slovence, da ne utonejo niti v laškem niti v nemškem morju, kaj nam je narediti, da ostanemo udje osemdesetmilijonskega slovanskega naroda, «ki ima prevzeti omiko naslednje dobe in bolj miroljubna in pravična načela spraviti v mednarodno življenje, kakor ga je nemštvo moglo». Pleteršnik odgovarja: «V naših časih narod, kateri n e č e p o g i n i t i , n e p o g i n e . Ko bi vsak Slovenec živo mislil in čutil: ‚Jaz sem Slovenec, jaz sem Slovan, moja narodnost ima toliko pravice obstati in razvijati se, kolikor vsaka druga‘ — onda nam se ne bi bilo treba bati narodne smrti». A Slovence tare dušna in gmotna revščina, druga izvira iz prve, in narodu je treba pomagati na noge. To je program Pleteršnikovemu delu, kakor si ga je zapisal sam leta 1868. in po katerem se je ravnal: p o m a g a t i S l o v e n c e m i z d u š n e r e v š č i n e .

V nadaljevanju obravnava Pleteršnik naše «reve», našo politično nemoč²⁸, pomanjkanje zavednega in izobraženega ženskega naraščaja, pomanjkanje družin, kjer bi resnično gospodovalo slovensko mišljenje, kajti obisk čitalniških in drugih narodnih prireditev še ne legitimira slovenstva in končno gmotno revščino našega naroda, kateri je pomoči le s poljedelstvom, obrtnijo in kupčijo.

Iz Pleteršnikovih izvajanj nas zanima posebno še stališče, ki ga je zavzel v vprašanju, ali naj Slovenci o b d r ž i m o s v o j j e z i k , a l i n a j g a z a v r ž e m o i n z a m e n j a m o s kako umetno tvorbo ali s srbohrvaščino? Ta problem, ki se v tej ostri formu-

²⁷ «Slovenski Narod», 1868., št. 25, 27, 40, 42.

²⁸ Leta 1874. je sodil Pleteršnik, da je bil po dolgem spanju naš prvi svobodni politični čin upor proti volitvam v frankfurtski parlament. Slovanstvo, str. 186.

lizaciji ni mogel menda roditi pri nobenem drugem narodu nego samo pri Slovencih, se je pojavljal že od Vodnika in Prešerna vseskozi do današnje dobe in je bil tudi v šestdesetih letih na dnevnem redu. Pleteršnik je zavzel tu isto stališče kakor par let poprej Levstik v «Napreju»,²⁹ odklonil je misel, da bi kovali in varili kak skupen jezik, zagovarjal razvijanje «narečja in njegove literature», ker «če bi se narečje in njegova literatura zanemarila, pretrgala bi se s časom ona živa zveza med prostim ljudstvom in izobraženimi stanovi, ktera je neobhodno potrebna za zdrav razvitek v s e g a naroda» in skrbeti je treba, «da bo omika p o v s o d i vsem stanovom enako dostopna». Lotil pa se je Pleteršnik istočasno še drugega vprašanja, katerega Levstik v omejenih spisih še ni načel, «ali bo mogel slovenski narod v slovstvu, umetnosti in vednosti toliko dušne hrane spraviti na dan, da bi zadostovala ogromnemu napredku sedanjih in prihodnjih časov?» Pleteršnik odgovarja: «Nikakor ne!» To nalogo zmore po njegovem mnenju «le ves slovanski narod z zedinjenimi močmi kot jedna slovstvena celota» — in tega edinstva si Pleteršnik ne more misliti brez skupnega jezika; to bo jezik onega slovanskega plemena, «ktero je po številu ali omiki najmogočniji in ima še precej razvito slovstvo».³⁰ Posameznih slovanskih narečij pa ta jezik ne bo izpodrinil, «narečja in njih slovstva bodo ostala poleg vseslovanskega jezika in vseslovanske literature...»³¹ Vsakemu je pustiti, da se po svoje razvija, manj ko je mogoče različne dele v ozke okove enoličnosti vklepati — to je zdravo načelo».

Pozneje je Pleteršnik svoje mnenje revidiral, ko je malo pred vojno odgovoril na anketo o jugoslovanskem vprašanju.³² Skoraj pol stoletja je minilo med Pleteršnikovim člankom v «Narodu» in njegovim odgovorom v «Vedi» in razvoj slovenskega slovstva v tem času je moral nujno modificirati tudi Pleteršnikovo mnenje. Zbliževanje in končno združitev slovenskega in srbohrvatskega jezika kratkomalo odklanja. Na vprašanje pa, ki ga je stavil sam leta 1868., ali bo zmogel slovenski narod toliko dušne hrane, ki bi zadostovala ogromnemu napredku sedanjih in prihodnjih

²⁹ «Odgovor odprtemu pismu» in «Še nekaj v zadevah odprtega pisma». «Naprej», 1863. Zbrani spisi, IV, str. 161—188.

³⁰ Leto pozneje se je izrekel tudi dijaški shod (4. IX. 1869.), naj se za «višo slovesnost» ne jemlje hrvaški jezik, «ker bi tudi s tem bil narod premajhen» (Levčev argument), temveč ruščina. Gl. Prijatelj: Kersnik... I, 129.

³¹ S tega stališča je bila Pleteršniku slovenščina «n a r e č j e» in ravno tako tudi srbohrvaščina.

³² «Veda», III, str. 350—352.

časov, ne odgovarja več z apodiktičnim «ne», temveč samo še z dvomom, ker so «kulturene potrebe majhnega naroda skoro tolike kakor velikega» in ker so «kulturna sredstva vobče odvisna od velikosti naroda, od njegovih gmotnih, političnih in socialnih razmer». Petdesetletni razvoj slovenske književnosti je Pleteršniku dokazal, da je našemu narodu mogoče, «do neke meje zadostiti kulturnim potrebam» in s tem odpade tudi ideja in potreba skupnega slovanskega jezika. Na oni strani te meje pa stoji po njegovem mnenju znanstvo. A tudi tu ne trdi več, da ne bomo zmogli Slovenci zgolj znanstvenih in strokovnih knjig, temveč hoče, «naj bi se prepustilo bodočnosti, ali se naj zgolj znanstvene in druge strokovne knjige pišejo v hrvatsko-srbskem in slovenskem jeziku ali samo v hrvatsko-srbskem». Tudi na to vprašanje je dobil Pleteršnik še odgovor: dočakal je slovensko univerzo, videl njene prve znanstvene publikacije, in slovenska akademija, «Znanstveno društvo za humanistične vede», je sprejela starega Pleteršnika med svoje člane.

O čemer je dvomil mladi Pleteršnik v šestdesetih letih pod najhujšim pritiskom nemškega gospostva, to je v dobi petdesetih let oživelo pred njegovimi očmi; koliko je on sam pomagal pri stavbi, nam pričajo njegovi spisi in njegovo delo pri «Slovenski Matici» in slovarju.³³

* * *

Pri «Slovenski matici» najdemo Pleteršnika prvič leta 1871. v odseku za izdajanje šolskih knjig, obstoječem iz 14 profesorjev, katerim je bilo odgovoriti, katere šolske knjige, po kateri vrsti in kako naj se izdajo in kako naj se sestavijo.³⁴ — Februarja 1872. leta je bil Pleteršnik prvič voljen med ljubljanske odbornike «Slovenske Matice»³⁵ in je prišel v odsek za izdajanje

³³ Razen že omenjenih spisov je objavil Pleteršnik v «Narodu» še «Sporočilo ob koncu srečno dovršenega prvega četrletja «Slovenskega Naroda» Njegovi Svetlosti kralju Matjažu Nj. Sv. referenta za slovenske pokrajine, podano od kronista «Slovenskega Naroda». To je verzificiran pregled o ustanovitvi «Slovenskega Naroda» in o glavnih političnih dogodkih zadnjega časa, ki končuje z apelom, naj pride kralj Matjaž v Slovenijo, da «Življenje po slovenskem grobju spet zbudiš...» «Sporočilo» in «Naša prihodnost» sta izšla anonimno. Nisem pa mogel dognati, ali je Pleteršnik objavil v «Narodu» še kaj drugih anonimnih dopisov ali spisov.

³⁴ Prvo poročilo je podal ta odsek 31. maja istega leta in priporočal 2. novembra, naj se izda prevod Pokornega živalstva, katerega sta preskrbela Erjavec in Tušek.

³⁵ Vsi podatki po poročilih v Letopisih «Matice slovenske». Ker je dotična mesta po datumih lahko najti, ne bom navajal strani.

knjig (pozneje se je imenoval književni odsek) in v odsek za narodno blago, ki sta se pa 1875. leta združila. Prvo poročilo je podal Pleteršnik o Tomanovem rokopisu (2. maja 1873.), katerega je izročila njegova vdova, in izjavil, da se te pesmi ne smejo dati neizpremenjene v tisk, ker bi «Tomanovemu imenu bolj škodile, kakor pa primogle k njegovemu oslavljenju».

Tomanov rokopis

Kot član književnega odseka je imel Pleteršnik predvsem pregledati došle rokopise in o njih poročati, dvakrat je bil tudi urednik «Letopisu», in sicer za leto 1875. (Poročilo in imenik: Tušek, zabavni del: E. H. Costa) in 1876., a že kmalu je izjavil, da noče biti s a m odgovoren za uredništvo, in predlagal, naj se tudi spisi za «Letopis» izročajo književnemu odseku. Ako so glašajo vsi udje odseka, naj gre spis takoj v tisk, v nasprotnem primeru naj pride spis v odbor, tako da bo imel pravo odgovornost ves odbor.

Mnenja o nalogah «Slovenske Matice» so bila že od vsega začetka dokaj različna in v šestdesetih in sedemdesetih letih se je razvilo o tem vprašanju živahno razpravljanje; zlasti pa so bili krogi izven matičnega odbora mnenja, naj bo «Matica» znanstven inštitut, naj izdaja znanstven časopis in znanstvene knjige. Poglobiti delo «Matice» v tem pravcu je poskušal Pleteršnik leta 1875., a ta poskus je imel interesantnega predhodnika, pri katerem je Pleteršnik tudi sodeloval, rešiti namreč problem znanstvene organizacije izven matičnega kroga — to je Davorina Trstenjaka «Času primeren predlog».³⁶ Oziraje se na češko društvo «Svatibor», na dunajsko «Concordio» in na društvo pisateljev v Gradcu, predlaga Trstenjak, naj se zbero vsi slovenski pisatelji meseca avgusta ali septembra, da se pogovorijo, kako bi se dalo društvo slovenskih pisateljev ustanoviti in kako «pomagalni fond» oživiti. A pri tem predlogu ni šlo samo za «podporno pisateljsko društvo», temveč za nekako akademijo: «Dobro bi bilo za dušno vzbujanje in vzbujanje narodne zavesti sploh, da bi se občni zbor vsako leto v katerem drugem mestu slovenskih dežel zbiral. Tako delajo nemška društva filologov, naravoslovcev itd. ... Pri teh zborih bi se brali najbolji spisi, ki bi pozneje se v organu društva objavljali...» Da je bila ost Trstenjakovega nasveta obrnjena proti «Matici», proti Costovemu predsedništvu in okostenelosti, kateri je zapadla «Matica» že prva leta, nam priča Vošnjak,³⁷ a tudi Trstenjakov predlog sam: «Učenjakov uprava je ,republika',

³⁶ «Zora», I., 1872., str. 67.

³⁷ Spomini, II., 204. Tudi matičarji sami so se tega zavedali. Glej Bleiweisov govor na občnem zboru dne 24. januarja 1877.

ni se bati aristokracije, absolutizma, manje pa še bi koristila našemu početju dušna aristokracija». «Novice» so Trstenjakov predlog v celoti ponatisnile, niso pa prinesle nobenega poročila o ustanovnem shodu in odborovem pozivu «Slovenskim pisateljem in prijateljem slovenskega slovstva».³⁸ Tajnik novoustanovljenega društva je bil M. Pleteršnik, ostali odborniki so bili: Dav. Trstenjak (predsednik), R. Razlag (podpredsednik), J. Vošnjak, Fr. Erjavec, J. Jurčič, J. Nolli, J. Ogrinec in V. Zarnik.

14. septembra istega leta je imelo društvo prvi občni zbor v prostorih Narodne tiskarne v Ljubljani.³⁹ Trstenjak je v nagovoru razjasnil smoter društva, «da se olika jezik, da se razsvetljuje naša domača zemlja, da se spozna krasna kraljevina domače prirode, da se vzdigne narodno blago, da izobraženi del našega naroda dobiva zdravo dušno hrano», in ponosno je vzkliknil: «Duh slovenski je krepak, mi med slovanskimi narodi znamo postati Atenčani!»⁴⁰ Nato je bral Trstenjak učeno razpravo «Sojenice — slovenske Moire», «katero bode prineslo glasilo društva s početkom novega leta». Sklenili so tudi, da izdajo Prešernov album. Pri volitvah novih funkcionarjev je ostal odbor skoraj neizpremenjen in tudi Pleteršnik je zavzel zopet tajniško mesto. Sledili so pozivi slovenskim pisateljem, naj pošljejo prispevke za Prešernov album tajniku M. Pleteršniku, doneske za «Vestnik slovenskega pisateljskega društva» pa društvenemu predsedniku.⁴¹ Prešernov album sploh ni izšel,⁴² prva številka «Vestnika» pa je izšla prihodnje leto kot priloga drugi številki «Zore», a ne nosi nikjer naznanila, da je glasilo «Slovenskega pisateljskega društva». Že 1. aprila je javil Dav. Trstenjak v «Zori» svoj izstop iz odbora Matice Slovenske, Narodne tiskarne in — Slovenskega pisateljskega društva le zaradi slabega zdravja in «iz nobenega drugega vzroka». «Vestnik» je prenehal 1875. leta in boj za znanstveno glasilo, za znanstveno organizacijo se je prenesel za prihodnja leta v Matico samo.

Na seji 26. maja 1875. leta je bil Pleteršnik izvoljen za drugega podpredsednika (predsednik Bleiweis, I. podpredsednik P. Kozler)

³⁸ «Zora», I., 1872., 208.

³⁹ Istočasno je bil v Ljubljani občni zbor delniške družbe «Narodna tiskarna» (14. julija) in Prešernova slavnost na Vrbi, vzidanje spominske plošče (15. julija).

⁴⁰ «Slovenski narod», 17. septembra 1872. Baš to primerjanje Slovencev z Atenčani je Pleteršnik v članku «Naša prihodnost» odklonil.

⁴¹ «Zora», I., 1872. 304, 328.

⁴² Glej tudi Vošnjak: Spomini, II., 270. «Narod» od 17. septembra 1873 pa je prinesel vest, da se Prešernov album že tiska, in poziv, naj pošljejo pisatelji, ki imajo že kaj za to knjigo namenjenega, odboru ali uredniku albuma J. Jurčiču.

in je stavil že na isti seji predlog, naj se odsek za izdajanje knjig razdeli na tri pododseke: za jezikoslovje, za zgodovino in za realne predmete. Tako je skušal Pleteršnik poglobiti znanstveno delovanje «Slovenske Matice» in ustvariti to, kar se s pisateljskim društvom ni posrečilo — nekako akademijo; vsaj formalno bi bil v tem pravcu storjen prvi korak z razdelitvijo v tri odseke. Odbor je odstopil Pleteršnikov predlog književnemu odseku v preudarek in v poročanje na prihodnji odborovi seji, očitvidno pa je bil v književnem odseku odklonjen, ker ni najti v poročilih o tem predlogu nobenega sledu več.

Prihodnje leto je prišel impulz za znanstveno poglobitev delovanja «Matice Slovenske» od zunaj. Na odborovi skupščini dne 16. februarja 1876. leta se je prebralo pismo Božidara Raiča, v katerem predlaga, naj osnuje Matica strogo znanstven časopis, oziroma mesečnik. A odbor je odločil z večino glasov, da se sedaj ta predlog ne more sprejeti; proti je bil Pleteršnik, ki je skušal rešiti Raičev predlog vsaj v književni odsek. Do burnega razpravljanja o znanstvenem časopisu pa je prišlo že na občnem zboru 24. januarja 1877. leta. Pri šesti točki dnevnega reda, ki je obsegala razgovor o predlogu Bož. Raiča zaradi izdajanja znanstvenega časopisa, je opomnil Bleiweis, da ni navzoč predlagatelj, ki je obljubil odboru, da bo predložil popoln načrt o tem časniku. Nato je povzel besedo Pleteršnik in je poročal v Raičevem imenu, naj bi se izbral odbor treh Matičarjev, ki bi obstojal iz enega filologa, enega zgodovinarja in enega prirodoslovca, ki naj bi izdelali načrt časopisu. «Tak časnik,» meni Pleteršnik, «bi bil koristen za našo literaturo, ako bi se pečal s slovenskim in slovenskim jezikoslovjem, domačo zgodovino in prirodopisnimi vedami. Matica naj bi ga le podpirala in porok bila za obstanek njegov.» Vzorec časopisa, kakor sta ga zamislila Raič in Pleteršnik, je pač iskati v hrvaškem «Književniku», ki je izhajal s podporo «Matice Ilirske» od 1864. do 1866. leta pod uredništvom zgodovinarja Račkega, filologa Jagića in prirodoslovca Torbarja in tem bliže je moral biti ta vzorec našim ljudem, ker so pri «Književniku» sodelovali tudi Slovenci: Bradaška, Valjavec, Macun, Erjavec in Tušek.

V debati, ki je sledila Pleteršnikovemu predlogu, so se spojili «mladi» in «stari», in Šuklje, ki se je prvi oglasil k besedi, je podal programatično kulturnobojno izjavo. Predvsem je konstatiral, da znanstveno življenje med Slovenci hira, da manjka znanstvenih pisateljev in da je temu krivo, da si stojita dve

stranki nasproti. «Večinski stranki je znanost sama sebi sredstvo in namen, ona ne pripoznava nobene meje, razen onih, ki jih stavi pamet, — drugi stranki pa — in to je, hvala Bogu! manjša stranka — je znanost kot pokorna služabnica veri. Matica morala bi ozirati se samo na znanstveno vrednost član- kov, a ne na liberalno, ne na konservativno stališče pisateljev. Od sedanjega, po večini enostranskega odbora se pa naša mlada generacija tega ne nadja.» Zaključil je debato Bleiweis z vehementnim napadom na Mladoslavence in na — «Pisateljsko društvo»: «Naj mi... tisti gospodje, ki so toliko nezaupnic dali Matičinemu odboru, dovolijo vprašanje: Kaj pa je s tistim društvom, ki je bilo leta 1872. na kljub ‚Matici‘ od nasprotnikov njenih pod imenom ‚pisateljskega društva‘ osnovano... Kaj je to tako gloriozno svetu oklicano društvo slovenskemu občinstvu v 5 letih spisalo in na svetlo dalo? Kje je napovedana spomenica Preš- širnova? Kje je celo to društvo?»

S tem je bilo izdajanje znanstvenega časopisa pokopano. Blei- weis je sicer obljubil, da bo odbor «preudarjal danes slišana mnenja o znanstvenem časniku; ako bi pa on po vsestranskem pretresu ne mogel priti do kakega gotovega sklepa, sklical se bode občni zbor čez par mesecev, da se stvar končno dožene». Vprašanje o znanstvenem časopisu se je še parkrat razpravljalo na Matičinih sejah in v javnosti,⁴³ objavljeno je bilo tudi vabilo na naročbo, a časopisa ni bilo na svetlo in 1882. leta je izročil Praprotnik odboru ostanek naročnine za Matičin «Časopis». Ple- teršnik sam pa je po oni skupščini izstopil iz Matičinega odbora: 21. februarja 1877. je naznanil Bleiweis, da so pismeno javili svoj izstop iz odbora Pleteršnik, Wiesthaler, Herman in Gorup. Ple- teršnik se ni več vrnil v odbor, dokler je živel Bleiweis, častni ud in ‚dosmrtni‘ predsednik «Slovenske Matice».

Več uspeha nego z omenjenima predlogoma je imel Pleteršnik s tretjim predlogom. 10. junija 1876. leta je predlagal v seji knji- ževnega odseka, naj bi se nabirala krajevna imena, katera naj bi Matica uredila in izdala. V ta namen naj se obrne Matičin od- bor do izobraženih domoljubov po deželi s prošnjo, naj bi vsak v svojem kraju nabiral domača krajevna imena in jih pošiljal

⁴³ Glej n. pr. Fr. Podgornika članek «O vednostnem časopisu ‚slovenske Matice‘». «Slovenski narod», 1877., št. 289, 290.

Matici. Mesec dni pozneje je bil Pleteršnikov predlog soglasno sprejet v odborovi seji in Pleteršnik je imel osnovati načrt takega imenika, ki bi ga Matica pošiljala v posamezne župnije za vpis dotičnih imen. To se je tudi zgodilo in došle odgovore je izročil odbor Pleteršniku, akoravno tedaj že ni bil več član odborov. Pleteršnik je vodil to akcijo sam dalje in je poročal leta 1880. Matičinemu odboru, da se je približno 42 odstotkov naprošenih domoljubov odzvalo in da hoče še dalje po pozivih prositi, da mu pošljejo krajevna imena. Odbor je dal nato vnovič natisniti 300 pozivov.

Po Bleiweisovi smrti so se razmere v Matici vendar nekoliko izpremenile. Letopis za leto 1882./1883. leto je uredil že Levec in 5. julija 1882. se je tudi Pleteršnik zopet vrnil v odbor. Voljen je bil v odsek za presojanje sklepov 18. velikega zbora o izpremembi Matičinih pravil, v odsek za izdajanje narodnega blaga in v književni odsek. Odslej se je udeleževal redno vsake seje do svoje smrti in do konca svojih dni nadaljeval tudi zbiranje krajevisnih imen. Na njegovo inicijativo ustanovljeni odsek za zbiranje krajevisnih imen de facto sicer po več let ni obstojal, a oživil se je vselej na novo, kadar je bilo potrebno. Na odborovi seji 17. oktobra 1888. leta je poročal tajnik o delovanju tega odseka, ki je obstojal tedaj iz 19 članov in je razposlal zopet krog 800 pozivov po vsej Sloveniji. 1889. leta je ta odsek na prošnjo deželnega predsedništva slovniško presodil imenike, predložene od posameznih kranjskih okrajnih glavarstev, ki naj bi bili pri ljudskem štetju splošno po Kranjskem vpeljani. Ko je prišlo v Matici vprašanje slovenskega zemljevida na dnevni red, je tudi delovanje odseka za zbiranje krajevisnih imen oživel, 1899. in 1902. leta se je na Pleteršnikovo inicijativo izvolil nov odsek in začel na novo razpošiljati vprašalne pole.

20. aprila 1885. leta je bil Pleteršnik izvoljen za predsednika «Slovenske Matice», a je izvolitev odklonil. Bil je tedaj že urednik slovensko-nemškega dela Wolfovega slovarja in s tem delom se je proslavil daleko izven naše domovine.⁴⁴ (Konec prih.)

⁴⁴ Kako lepo vlogo je igral Pleteršnik v zadevi Štrekljeve zbirke slovenskih narodnih pesmi, kako možato se je postavil z Levcem, Tavčarjem in Wiesthalerjem proti gonji, katero so uprizorili Štrekljevi principijelni in osebni sovražniki, je razvidno iz Glonarjeve zgodovine postanka te zbirke. Glej «Slovenske narodne pesmi», IV. zvezek, str. *25, *38, *39, *40. Ponudbo, da bi Štrekljevo delo nadaljeval, pa je Pleteršnik odklonil.

Avg. Pirjevec / Maks Pleteršnik

(Konec)

Med problemi, o katerih je stalno razpravljala slovenska javnost v drugi polovici prejšnjega stoletja, je bila tudi zadeva slovenskega slovarja, ki je datirala že iz Vodnikovih časov in kateremu so posvetili naši najboljši možje svoje moči. Vodnikov rokopis sta hranila Ravnikar in Metelko, a do izdaje ni prišlo, Murkov slovar (1833. leta) je moral oni dobi zadoščati. Novo podbudo je dal O. Caf, ki je izdal leta 1846. svoj načrt in «proglas zastran noviga slovenskiga slovnika in slovnice»,⁴⁵ v katerem prosi «očitno prvič in slednjič»⁴⁶ vse Slovence, ki hranijo «gdej kaki zaklad naše sladke besede», naj mu ga hitro pošljejo. Caf sam — morebiti najpridnejši in najzanesljivejši zbiralec one dobe — ni nikdar izdal svojega gradiva in leta 1856. tudi ni privolil v Miklošičevo ponudbo, da bi skupno izdala slovar.⁴⁷

V nov štadij je stopila zadeva, ko se je leta 1848. ustanovilo «Slovensko društvo» v Ljubljani. Na prvi odborovi seji (8. junija) je bilo sklenjeno «de eno nar prvih opravil slovenskiga zbora ima biti naprava slovenskiga besednika, kteriga, sedanjim potrebam primerjeniga, silno potrebujemo» in sledila je prošnja na vse Slovence, ki imajo že «naberke za slovenski slovník», naj jih društvu prepustijo. Obseg temu slovarju je določilo «Slovensko društvo» kot «mali, pa kolikor je moč popolni besednjak v dveh delih (slovensko-nemški in nemško-slovenski)».⁴⁸ «Slovensko društvo» se je resno lotilo dela, Metelko je izročil Vodnikov rokopis, Ravnikar in Caf sta poslala gradivo in poseben

⁴⁵ «Novice», 1846, str. 32, 35, 40, 44. Zgodovine Wolfovega slovarja ne morem podati na tem mestu v popolnem obsegu.

⁴⁶ Pozneje je objavil Caf vnovič «Prošnjo do Slovenskih pisavcev in vrednikov» (Slovenske novine, II, 1849, list 48. do 50.), kjer razpravlja, po kateri poti «moremo in moramo svoj jezik, kir še blizo ni doveršen, izobrazivati» in prosi, naj bi vsi uredniki in pisatelji nenavadne besede sproti zapisavali in objavljali. «Kteri koli Slovenski časopis» pa naj bi «bar v nekterih osobitih... dokladah navlaš z jezikoslovnimi rečmi, ktere naimer v slovník ino slovnico spadajo, bavit in objavljat». Za urejanje nabranega gradiva pa si je zamislil Caf nekako akademijo: «Da bi se v ljubljeni Ljubljani, v serdci Slovenstva, odbor Slovenskega slovstva... ustrojil, kteri bi vse, kar bi bečelice od vseh krajev... neutrudljivo nanašale, vkup spravljat v lepo razporejeno celotino».

⁴⁷ B. Raič: Oroslav Caf. L. M. Sl., 1878, III—IV d., str. 82.

⁴⁸ «Novice», 1848, str. 110, 133.

odbor, obstoječ iz 10 članov in 10 namestnikov, je dovršil v «vsakdanjih zbirališčih»⁴⁹ do druge polovice istega leta prvih 46 pol nemško-slovenskega slovarja. Ko bo rokopis gotov, poročajo «Novice»,⁵⁰ ga dobita v pregled Poklukar in Metelko, tiskal ga bo Blaznik. Leta 1850. je pokazal ljubljanski škof A. A. Wolf prvič svojo naklonjenost slovarskemu delu, ko je dovolil na posredovanje barona Drag. Kodelija, odbornika «Slovenskega društva», da smejo tudi bogoslovci en del slovarja izdelovati in istočasno so že poročale «Novice», da bo delo v enem letu dokončano in da je že 900 pol na čisto spisanih. Za stroške prepisovanja pa je podaril neimenovan rodoljub 20 gld. in obljubil za vsako leto isto vsoto, dokler ne bo slovar gotov.⁵¹ Prihodnje leto pa poročajo «Novice», da se nemško-slovenski del «dan na dan pridno izdeluje in bo še pred veliko nočjo iz prvih rok izdelan».⁵² Rokopis «prvih rok» je bil dobro leto pozneje, 13. septembra 1852., res dodelan, nakar so ga dobili v pregled M. Slomšek, J. Grabrijan, J. Burger, Bl. Potočnik, J. Zalokar, M. Ravnikar in drugi,⁵³ ki so veljali kot najboljši poznavalci našega jezika.

Medtem je «Slovensko društvo» prenehalo in ni moglo dovršiti pričetega dela, a posrečilo se je zainteresirati za slovar ljubljanskega knezoškofa Antona Alojzija Wolfa, ki je omogočil izdajo s tem, da je dal potrebna denarna sredstva na razpolago. Kakor pripoveduje Wolfov življenjepisec, je šel Bleiweis 28. decembra 1853. leta k škofu in mu izročil «Koledarček» z Vodnikovo podobo in njegovim životopisom. Ko je škof ob tej priliki omenil Vodnika in njegov nedovršeni slovar, mu je opisal Bleiweis novejšo zgodovino njegovo in izrekel željo, da bi Bog poslal Slovencem mecena, ki bi hotel to delo izdati. «In takoj se rodi v plemeniti duši preblazega kneza misel in sklep — biti narodu svojemu tolikanj zaželjen dobrotnik.»⁵⁴ V prvem listu 1854. leta

⁴⁹ Sestanki so se vršili v prostorih študijske knjižnice. Gl. Cigaletov predgovor v Deutsch-slovenisches Wörterbuch, I, str. VIII.

⁵⁰ «Novice», 1848, str. 218.

⁵¹ «Novice», 1850, str. 78 in 84.

⁵² «Novice», 1851, str. 22.

⁵³ Deutsch-slovenisches Wörterbuch, I, str. VIII.

⁵⁴ Ivan Lavrenčič: Anton Alojzij Wolf. V Ljubljani 1882, str. 35. Podobno poroča Cigale: Deutsch-slovenisches Wörterbuch, I, str. IX., ki pa datira ta dogodek v začetek 1854. l. Sumljivo je le, da niso «Novice» tega dogodka, pri katerem je igral Bleiweis po Cigaletovem in Lavrenčičevem poročilu vsekakor iniciativno vlogo, **takoj** tako opisale, kakor poznejši viri. Ko pa je opisal V. F. Klun v «Laibacher Zeitung», 1854, št. 6., zgodovino slovarja od Vodnikovih pričetkov do Wolfovega sklepa, so prinesle tudi «Novice» njegov opis v 7. listu in tu čitamo še pohlevno trditev, ki je pa v Klunovem originalnem

so «Novice» že javile svojim bralcem za novo leto veselo novico, «da je obljubil škof pripomoči, da pride toliko zaželjeni slovenski besednjak Vodnikov na dan... Modri gospod, živo spoznavši, da v omiko in povzdigo vsacega jezika je dober in potrebam časa dostojen besednjak prva potreba, želijo resno, da pride to delo kmalo na dan, in da bi se ne odlašalo iz strahu, da ni popolnoma, ker noben besednjak ne more doveršen biti». Wolfovo ustno izjavo je izpopolnila njegova oporoka z dne 17. avgusta 1858. leta, v kateri je določil, da mora njegov dedič, ljubljansko Alojzijevišče, nositi vse stroške za slovar: «Menil sem,» pravi v 26. členu nemško pisane oporoke, «da moram svoje rojake, ki že željno pričakujejo nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar, razveseliti s tem, da sem prevzel stroške za izdajo... Če bi pa umrl, preden bo dovršen tisk obeh delov, katerih dežela tako zelo želi, tedaj nalagam svojemu dediču, Alojzijevišču, da plača vse stroške, ki so potrebni za dovršitev tega dela...» V sedmi seji kranjskega deželnega zbora pa je bil 16. aprila 1861. leta sprejet Tomanov predlog in deželni zbor je izjavil, da je kompetenten paziti na izvršitev Wolfove oporoke, in je res parkrat interveniral pri Wolfovem nasledniku Vidmarju.⁵⁵

Tako so bili po dolgih letih položeni šele temelji slovenskemu slovarju, zasigurana je bila glavnica, treba je bilo dobiti le pravih delavcev, ki bi pričeli. Nemško-slovenski del je urejeval Cigale in ga tudi v primeroma kratkem času dokončal,⁵⁶ a slovensko-nemški del ni napredoval tako hitro. Vsa javnost je čutila živo potrebo po njem, a vprašanje, kako ga urediti, kako in v kakem obsegu ga sestaviti, je reševal vsak po svoje, pričelo se je eksperimentiranje, nabrano gradivo je romalo iz roke v

pispu ni, da je škof v nekem pomenku z dr. Bleiweisom 28. decembra 1853. izrekel blagosrčne domoljubne besede: «Vstani slovar!» Glej tudi Bleiweisovo odprto pismo K. Dežmanu «O zadevah Wolfovega slovarja». «Novice», 1876, str. 174.

⁵⁵ Vošnjak: K zgodovini Wolfovega slovensko-nemškega slovarja. Lj. Zv. XIII, 1893, str. 234, 303.

⁵⁶ Radi popolnosti naj podam tu še na kratko zgodovino nemško-slovenskega dela. Kmalu po Wolfovi izjavi ob novem letu 1853./1854. so prinesle «Novice» 28. januarja navete dopisnika —n. (morebiti Grabrijan?), kako bi se dal slovar «naglo, lahko, dobro in — kolikor moč — popolno dokončati» in Bleiweis je podal pod črto opombo, da ne more zdaj nič povedati, «ker se ravno sedaj obravnujejo zadeve, ki tičejo naj poglobitniši reč, namreč vredništvo besednjaka». «Novice» od 15. februarja pa imajo prošnjo zastran slovenskega besednjaka, kjer že najdemo Cigaletovo ime. Tekom leta je izšel «list za poskušnjo» in se je tudi že pričelo s tiskom («Novice», 1855, list 4. z dne 13. februarja).

roko, prišlo je tudi v marsikatero neveščo roko, ki je lahko miselno ravnala z njim, tako da je celo izgubilo na točnosti in vrednosti.

Avgusta meseca 1859. leta je bival Miklošič dva dni v Ljubljani in ker je želel pojasniti o stanju slovensko-nemškega dela Wolfovega slovarja, je pozval tedanji generalni vikar razne gospe na sestanek. Na tem sestanku se je izjavil Miklošič proti etimološkemu slovarju, ker bi nihče ne bil v stanu tako delo dobro in pravilno dovršiti, želel pa je, naj bi Zalokar, ki je imel mnogo nabranega gradiva, svojo zbirko alfabetično uredil in v tem primeru bi mu tudi on sam odstopil svojo zbirko.⁵⁷ A Zalokar se je trdno držal svoje «družinske osnove».⁵⁸

Prihodnje leto je izšel nemško-slovenski del Wolfovega slovarja (uredil M. Cigale), poročal je o njem Levstik v «Blätter aus Krain»,⁵⁹ pokazal na osnovne napake tega dela in razložil svoje misli o slovarju sploh in posebej še o slovensko-nemškem delu. Postavil se je na Kopitarjevo stališče, da slovar mora b e s e d e z b i r a t i, n e d e l a t i, in izjavil, da je treba za slovensko-nemški del še prav marljivo zbirati med narodom. A tako delo zahteva mnogo časa: «Chi va piano, va sano!» zaključuje Levstik svoje poročilo.

V prihodnjih letih je stvar mirovala. Oglasil se je sicer 1861. leta O. Caf in se ponudil Bleiweisu, da je pripravljen lotiti se slovensko-nemškega slovarja,⁶⁰ a menda zaman. Ko se je bližala zapuščinska razprava po pokojnem Wolfu, je poročal Bleiweis 4. decembra 1865. leta na šesti seji kranjskega deželnega zbora, da so rokopisi za slovar že pridobljeni in da je knezoškof že imenoval poseben odbor za ureditev slovarja.⁶¹ To vest so prinesle že poprej tudi «Novice» in Levstik se je takoj izjavil v celovškem «Slovcu» proti odboru, oziroma urednikom Marnu, Zamejcu in Jeranu, da se boji, da pod tem uredništvom slovar

⁵⁷ «Novice», 1859, str. 268.

⁵⁸ Glej njegov «Odgovor» v «Novicah», 1859, str. 282.

⁵⁹ Zbrani spisi, V, 291—307.

⁶⁰ K. Štrekelj: Pisma in zapiski iz Cafove ostaline. Zb. M. Sl., II, str. 201. Iz vsega Cafovega pisma je videti, da mu je bilo krvavo resno za stvar. Da bi ga nobena druga skrb ne motila, je pripravljen se za dve do tri leta odpovedati vsaki duhovski službi. Da je smatral to delo za nekako življenjsko delo svoje, pa priča stavek: «Jaz sem 47 let star, tedaj zadnji čas, da se toliko ogromnega in važnega dela primem.»

⁶¹ Vošnjak: K zgodovini Wolfovega slovensko-nemškega slovarja. Lj. Zv., XIII, 1893, str. 255.

ne bo tak, kakršen bi mogel in moral biti.⁶² Nekoliko dni pozneje pa je zahteval v «Slovincu» dopisnik X. (Levstikov prijatelj Kunšič), naj se pozove Levstik za urednika, ker to «terjajo vsi pošteni narodnjaci razun Ljubljane»⁶³ in kmalu nato je bil Levstik res imenovan za urednika. A že 7. novembra 1866. leta povprašujejo «Novice» v poročilu o Janežičevem slovarju «Kdaj začne izhajati toliko potrebni slovensko-nemški slovar?» in Levstik se je takoj odzval,⁶⁴ podal pretres nabranega gradiva in odgovoril: «A kdaj bode rokopis dodelan? — Kadar bodo obrane vse bukve, kar jih še do zdaj nij obranih...» Istočasno je objavil v «Novicah» «Jezikoslovno zrnje» kot nekak poizkus iz slovarja. Levstik je bil zašel na napačno pot; ni se držal več svojega prejšnjega pravila, naj bo slovar zakladnica slovenskega jezika, hotel je podati več, hotel je podati etimološke razlage in tako delo bi bilo seveda zavleklo dovršitev v nedoločen čas. Pomisleki, ki jih je izrekel Svetec v deželni zboru, so bili deloma upravičeni. Novembra meseca 1868. leta je razpustil knezoškof Vidmar slovarski odbor in Levstik je moral opustiti uredniško delo.⁶⁵

Nadaljnjo skrb za slovensko-nemški slovar je prevzel tedaj deželni odbor, kateremu je izročil stolni dekan Pogačar vse gradivo. Deželni odbor pa je naložil ravnatelju bogoslovnega seminija, Kramarju, naj bogoslovci zbirko abecedno uredé in jo prepisejo, a se je kmalu prepričal, «da bode še precej nekaj časa preteklo, predno se tisek v rokopisu dovrši». Vnovič se je bavil deželni odbor s slovarjem, ko je deželno sodišče povprašalo, kako je z izvršitvijo Wolfove oporoke, v kolikor se tiče slovarja in na ponovni dopis sodišča je sklical deželni glavar anketo, h kateri je bil pozvan tudi Pleteršnik. Zborovala je 16. julija 1874. leta, a uspeha ni bilo nobenega. Še par let pred anketo (1871. leta) je bil nekaj časa tudi Navratil urednik slovensko-nemškega slovarja, a se je uredništvo «eskamotiralo v druge ali morebiti v nobene» roke.⁶⁶ Na anketi je predlagal Zarnik, naj bi se začela še enkrat obravnava z Levstikom, a proti sta bila Costa in deželni glavar

⁶² Zbrani spisi, IV, 238—246.

⁶³ Zbrani spisi, IV, 316.

⁶⁴ «Novice», 1866, list 46 do 48. — Zbrani spisi, V, 38 do 53.

⁶⁵ Več o zgodovini Levstikovega dela za slovar gl.: Žigon: Prispevek k petdesetletnici. Lj. Zv., XXXIX, 1919, str. 709. do 714. Istotam tudi o delu deželnega odbora in zraven še Vošnjak: K zgodovini Wolfovega slovensko-nemškega slovarja. Lj. Zv., XIII, 1893, 234 do 237 in 303 do 305.

⁶⁶ Bleiweisovo pismo, prebrano na anketi. Lj. Zv., 1893, 303.

Kaltenegger, ki je predlagal za urednika Pajka. Pajk je izdelal do leta 1875. črke A do Č, a se je slovarskemu delu odpovedal.⁶⁷

Zdaj je stvar mirovala nekako do leta 1880. A še pred tem letom je skušal škof Pogačar pregovoriti Levstika, naj prevzame uredovanje, a Levstik se ni dal omehčati.⁶⁸ Na občnem zboru «Slovenske matice» (14. aprila 1880. leta) je prebral Bleiweis Miklošičevo pismo, kjer vprašuje: «Wie steht es mit dem slovenischen Wörterbuche? Wir haben zur Zeit kein slovenisches Wörterbuch, da, wie es scheint, Murko, Jarnik, Janežič vergriffen sind. Es ist dies ein Fall, der wahrscheinlich bei keiner europäischen Sprache stattfindet. Er gereicht uns nicht sehr zur Ehre.» Kot odgovor temu pismu pa poroča Bleiweis, da so zadnje dni časniki prinesli novico, da se po treh strokovnjakih prične izdelovanje slovenskega slovarja, in ker ta novica ni bila dementirana, smemo misliti, da je resnična,» in koncem občnega zbora je predlagal resolucijo, ki je bila tudi soglasno sprejeta, da je občni zbor «zadovoljno slišal glas po časnikih, da se prične izdelovanje toliko nam potrebnega slovensko-nemškega slovarja, in do svetlega gospoda knezoškofa izreka nado, da se pričeto delo bode kmalu dovršilo». Bleiweisova trditev o odboru treh strokovnjakov je bila menda zgolj kombinacija, ki je prišla iz «Triesterzeitung» v «Slovenski Narod».⁶⁹ Po nemškem tržaškem listu poroča «Slovenski Narod», da je izvrstna pisava naj-novejše Levstikove knjige (Globočnik-Levstik, Nauk slovenskim županom. V Ljubljani 1880.) dala knezoškofu Pogačarju povod, da je ponudil Levstiku, naj prevzame uredovanje slovenskega slovarja. «Ne dvomimo, da se Fran Levstik, katerega goreče rodoljubje je znano, znova loti tega ogromnega posla, pri katerem si najbrž v prvej vrsti izbere sodelavcema znamenita slovenska

⁶⁷ Slovensko-nemški slovar, I, str. IV. Po Bleiweisovem poročilu je izročil Pogačar uredništvo Pajku že pred ono sejo. «Novice», 1876, str. 190.

⁶⁸ Tako Levec, Levstikovi zbrani spisi, V, 328, ki datira kot priča Pogačarjev poskus v leto 1879. Pleteršnik pa trdi, da si je Levstik izprosil dva pomočnika; toda se je kmalu zopet premislil in urejanje odpovedal, ter datira to pred l. 1880. Slovensko-nemški slovar, I, str. IV. Mislim, da je treba tu ločiti Levčevo poročilo od Pleteršnikovega. Pleteršnik je najbrž združil dogodke 1880. l. z onimi l. 1879. Glej zgoraj nadaljevanje. Zopet drugače poroča Vošnjak (Lj. Zv., 1893, str. 305), češ, da se je Pogačar že 1875. l. zopet obrnil na Levstika, da bi izdelal slovar. «Levstik se je lotil dela z znano svojo temeljitostjo, toda knezoškof je uvidel, da po tem poti nikoli ne pridemo do slovarja, in Levstik je, ker se s knezoškofom ni mogel sporazumeti zaradi slovarjeve uredbe, delo ustavil.»

⁶⁹ «Slovenski Narod», 1880, št. 65, «O slovníku slovenskem». «Slov. Narod» navaja samo ‚tržaški nemški list‘, «Slovenec» pa ‚nemška teta Triesterica‘. Ker mi «Triesterzeitung» ni na razpolago, se držim poročila v «Slov. Nar.»

pisatelja profesorja Frana Levca in profesorja M. Pleteršnika.»⁷⁰ «Slovenec» pa je nekoliko ironično pripomnil: «Kdor bere nemško teto Triesterico in po njej «Slovenski Narod» pa «Novice» in v njih razpravo Cigaletovo o «Slovenskem županu», ne ve, kaj bi si mislil.»⁷¹ Akoravno niso dovedla pogajanja z Levstikom do nobenega zaključka, se je vendar leta 1880. odločila nadaljnja usoda slovenskega slovarja. Meseca avgusta se je peljal J. Vošnjak v Goričane h knezoškofu Pogačarju in ga prosil po želji nekaterih rodoljubov, naj skrbi za izdajo slovarja. Škof je obljubil, da skliče zborovanje in naročil tedanjemu škofovskemu kaplanu A. Koblarju, naj vpraša poprej Pleteršnika, ali bi bil pripravljen urediti slovar, kar je Pleteršnik tudi pogojno obljubil, ako mu pomagajo drugi filologi. Dne 4. oktobra istega leta so se sestali v navzočnosti škofa in kaplana Koblarja Krek, Vošnjak, Kermavner, Levec, Vodušek, Wiesthaler in Pleteršnik. Krek je pregledal zbrano gradivo in izrekel uničujočo sodbo o njem. Bil je mnenja, da bi se moralo pričeti gradivo čisto iznova zbirati, ker se iz njega ne dá ustvariti znanstveno urejen, historičen slovar in tako se je sklenilo sestaviti praktičen slovar. Delo naj bi izvršil odbor, kateremu je bil Krek predsednik in Pleteršnik podpredsednik. Odbor se je lotil dela in pričel z izpisavanjem Cigaletovega in Janežičevega slovarja in važnejših knjig, ki so izšle od leta 1873., to je od Cafove smrti. Izpisale so se tudi «Novice», Stritarjev «Zvon», vse knjige «Družbe sv. Mohorja» in «Slovenske Matice» ter Jesenkovi in Levstikovi spisi. S tem se je nabralo mnogo novega gradiva. A kmalu se je pokazalo, da skupno delo tudi le počasi napreduje, da ne bo ugodnega uspeha, in škof Pogačar je sklenil, da izroči uredništvo enemu izmed profesorjev. Ponudil ga je Pleteršniku, ki ga je tudi sprejel in bil z dekretom od 22. februarja 1883. leta imenovan za urednika slovensko-nemškega dela Wolfovega slovarja.⁷²

Gradivo, katero je sprejel Pleteršnik, je bilo dokaj različne vrednosti. Bili so plodovi dela resnih znanstvenikov, marljivih in

⁷⁰ Do kakih definitivnih sklepov med Levstikom in Pogačarjem torej očitno ni prišlo l. 1880. In tudi imenovana sotrudnika, Pleteršnik in Levec, ki bi morala biti pač v prvi vrsti poučena o stvari, tega ne omenjata. Glej tudi opombo 68.

⁷¹ «Slovenec», 23. marca 1880. O Levstikovem «Nauku slov. županom» je objavil Cigale v «Novicah» (str. 78 in 86) poročilo in grajal predvsem Levstikov pretirani purizem in posamezne izraze.

⁷² Vošnjak: K zgodovini Wolfovega slovensko-nemškega slovarja. Lj. Zv., XIII, 1893, 305. Glej tudi Pleteršnikov uvod prvemu zvezku slovensko-nemškega slovarja, str. III. do V., in Lj. Zv., I, 1881, 706.

točnih zbirateljjev narodnega zaklada, a bilo je vmes delo diletantov, semeniščnikov in šolarjev. Vse pa je bilo zbrano brez enotnega načrta.⁷³ Kako brezglavo pa so delali prejšnji prepisovalci, priča dejstvo, da je bilo treba Miklošičevo, Cafovo in Založkarjevo gradivo na novo urediti. Ker niso prepisovalci niti dostavljali črke M, C ali Z in ker so po prepisovanju Cafove listke uničili, je bilo onemogočeno navesti vir, katerega je imel Caf pri vsaki besedi natančno zaznamovanega. Caf, ki je zbiral za slovar nad 30 let, ni zapisoval samo med narodom, temveč je tudi ekspiriral starejše slovenske knjige.⁷⁴ S tem je tudi izgubila Cafova zbirka po tuji krivdi na vrednosti in tega Pleteršnik ni več mogel popraviti.

Za dopolnitev gradiva je Pleteršnik prečital in izpisal vso važnejšo literaturo starejših dob in tudi važnejše nove publikacije. Popolnosti seveda ni dosegel in je tudi spričo gradiva ni mogel doseči. Pri dopolnjevanju je bil Pleteršnik skorajda izročen slepi sreči. Uničevanje originalnih Cafovih listkov se je silno maščevalo nad — nedolžnim. Urednik ni vedel in ni mogel vedeti, katere knjige je Caf že izpisal in tako je bilo sistematično dopolnjevanje Pleteršniku onemogočeno. To je menda največja hiba Pleteršnikovega slovarja, katere pa ni zakrivil urednik, temveč oni, ki so dajali dragoceno gradivo v nevesče roke.

Pleteršnik se je lotil dela z vso vnemo⁷⁵ in že 1884. leta čitamo v «Ljubljanskem Zvonu» obvestilo, da so že urejene črke A—D.⁷⁶ Kmalu nato poroča Pleteršnik sam, da je urejevanje dospelo do črke H, da pa ni mogoče gradiva hitreje urediti, «ker je tako obilno, tako različno po vrednosti in tako nepripravno zbrano». Ker tudi ne kaže začeti s tiskom, preden bo vse gotovo, je še čas gradivo pomnožiti, zaradi tega pozivlje vse, ki žive med narodom, posebno pa dijake, naj nabirajo manj znane besede.⁷⁷

Iz kaotičnega gradiva je zgradil Pleteršnik harmonično stavbo in ji vdahnil življenje. Zavedal se je, da «jezik, kateremu se ne dá s kratkimi glavnimi pravili določiti naglaševanje, je neogibna

⁷³ Rokopisno gradivo je obsegalo zbirke Miklošiča, Cafa, Založkarja, Majarja, Levstika in večje ali manjše zbirke, katere je dobil Pleteršnik iz raznih krajev Slovenije.

⁷⁴ Pleteršnik: Slovensko-nemški slovar, I, str. V. in VI.

⁷⁵ Na prošnjo J. Zl. Pogačarja in s posredovanjem A. Winklerja je dobil najprej enopolletni dopust, pozneje je pa poučeval le pet do devet ur. Programi I. ljubljanske gimnazije, Lj. Zv., III, 1883, 207, in Slovensko-nemški slovar, I, str. V.

⁷⁶ Lj. Zv., IV, 1884, 250.

⁷⁷ Lj. Zv., 1884, 509.

potreba, v slovarjih na besede staviti naglasna znamenja» in «potrebno je tudi pri takem jeziku, kateri nima zadosti popolnega črkopisa, ki bi za vse različne glasove tudi različne pismenke ali pismenske znake imel, vsaj v slovarju rabiti taka razločevalna ali diakritična znamenja, da se omogoči pravilno izrekanje jezika».⁷⁸ To dvojje je moral Pleteršnik torej izpeljati in to mu je tudi uspelo. S tem pa je dvignil slovar visoko nad vsakdanjo praktično uporabljivost in mu dal znanstveno vrednost.

Zahteve, naj se v slovarju natančno zaznamuje kvantiteta in kvaliteta glasov, ni izrekel prvi Pleteršnik, izrekli so jo pred njim že drugi, tako n. pr. Levstik leta 1860. v poročilu o nemško-slovenskem delu Wolfovega slovarja in Škrabec je podal v razpravi «O glasu in naglasu našega književnega jezika»⁷⁹ programatično izjavo: «Druga potreba, ki mi je bila pred očmi, se tiče našega novega slovenskega slovarja. Enaka dela se pri nas ne morejo vsacih deset let nova delati, treba je torej skrbeti, da bo zdaj, kedar bo, kolikor mogoče popolnoma. Nikaker pa se ne more imenovati popolnoma slovar, ki nima le navadnim vsakdanjim potrebam vstrezati, temuč tudi vsem zahtevam jezikoslovne vednosti na današnji visoki stopnji, ako se v njem glas in naglas, to je izreka vsaketera besede, ne najde natanko zaznamovana. Ne bo si treba sicer kake nove abecede v ta namen izmišljati, ali treba bo vender prevdariti, kako bi se dala tudi brez čudnih novih čerk prava izreka v besednjaku natančno določiti, tako, da se bo podoba besede kar naj menj mogoče razlikovala od nje podobe v dozdanjem navadnem pismu.»⁸⁰

Določiti glas in naglas ni bila tako lahka stvar. Saj se je pri nas v oni dobi na tem polju šele ledina orala. Prvi, ki je natančneje prisluškoval slovenskemu naglasu, je bil Luka Svetec,⁸¹ sedem let pozneje se je oglasil Škrabec z omenjeno razpravo in zopet je minilo osem let, preden je Valjavec pričel objavljati v Radu jugoslovanske akademije svoj «Prinos k naglasu u (novo) slovenskom jeziku».

Predvsem je bilo Pleteršniku rešiti vprašanje, s katerimi znaki naj zaznamuje glas in naglas. Svetec je prevzel v svojo razpravo

⁷⁸ Pleteršnik: Slovensko-nemški slovar, I, str. IX—X.

⁷⁹ Program novomeške gimnazije 1870. l. Ponatisnjena v Škrabčevih Jezikoslovnih spisih, I, 2—59.

⁸⁰ Škrabec: Jezikoslovni spisi I, 3.

⁸¹ O slovenskem naglasniku ali akcentu. «Novice», 1863, list 7. do 9., 13., 14., 16.

Mažuranićeve znake, ki so bili le deloma enaki Vukovim, Škrabec je uporabljal 1870. leta od Vuka in Mažuranića različne znake, katere je pozneje na platnicah «Cvetja» zopet izpremenil, Valjavec pa je rabil Vukove znake, prikrojene tako, da so zaznamovali tudi glas. Pleteršnikova rešitev je bila na videz enostavna in preprosta, Škrabčevih znakov ni sprejel, pač pa je sprejel za naglas tri Vukove znake (◌ ˘ ◌), izgovarjavo raznih o in e pa je označil s piko, oziroma s kljuko pod črko, za polglasnik je vpeljal črki e podoben znak in za «trdi» l poljski ł. To je zadoščalo in je prekosilo Škrabčeve znake daleko, vsaj kar se tiče zahteve, naj se podoba besede kar najmanj razlikuje od nje podobe v dozdanjem navadnem pismu.

Razen urejevanja in dopolnitve izročnega mu gradiva, določitve naglasnih in diakritičnih znakov, določitve in označbe naglasa in izreke, je čakala Pleteršnika še ena naloga, kritični pretes gradiva, ki je bil nujno potreben, saj so se sestavljali naši starejši slovarjev, nabiratelji besednega zaklada in drugi pismouki pogostoma ravnali po Prešernovem izreku «iz svojih bomo to možgan dodali». Takih stvari pa je bilo mnogo, ne samo v starejših in sodobnih spisih, temveč tudi med rokopisnim gradivom.⁸² To tudi ni moglo drugače biti v dobi, ko si je morala slovenščina šele polagoma osvajati širše kroge kulturnega življenja. Nastal je torej nov težak problem: omejiti pravilo, da spada v slovar vse, kar se nahaja v literaturi in kar narod govori, ali pa sprejeti vse, ne glede na to, ali so tvorbe pravilne ali spakdranke. Pleteršnik si je izbral prvo pot, pač s stališča, da ni namenjen slovar samo znanstvenikom, temveč vsemu narodu, in da bo v naših razmerah služil pisateljem in izobraženstvu sploh kot korektiv. Pod tem vidikom lahko odobravamo in zagovarjamo Pleteršnikovo omejitev, nikakor pa ne s stališča filologa, ki ne more in ne sme pri inventarizaciji jezika prav nič koncedirati. Pleteršnik je ubral pot omejitve: «Ako so slovarjepisci napačno in brez potrebe za slovar kovali besede... ako so pisatelji napačno narejene ali brez potrebe iz drugih slovanskih jezikov vzete besede kje kedaj rabili, katere si v knjigi nobene veljave niso pridobile, takih besed... ni kazalo sprejemati. Prav tako se tudi ni sprejemala večina takih tujih besed, katere prosti narod sicer pogostoma pa brez potrebe rabi...»⁸³ Jasno, da so se morale iz tega roditi nove težkoče in za vestnega leksikografa bridko spoznanje, «da je težko določiti mejo med tem, kar se ima sprejeti

⁸² Levstik: Zbrani spisi, V, 51.

⁸³ Pleteršnik: Slovensko-nemški slovar, I, str. VII.

in kar ne, in mnogo se je moralo prepustiti subjektivnemu razsodku»; zopet je moralo slediti novo koncediranje: «Mnogokrat se je sprejela katera beseda, dasi tuja in redka, ker je za jeziko slovca zanimiva.» Tako postopanje ne odgovarja nalogam, ki jih ima leksikograf.⁸⁴ Sicer, kaj bi o tem godrnjali! Odbor je naložil Pleteršniku z odobravanjem slavista Kreka, naj sestavi praktičen slovar, kakršen je n. pr. Filipovičev «Rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika», da smo dobili slovar, ki odgovarja znanstvenim zahtevam, slovar, ki je eminentno pripomogel našemu znanju o slovanski akcentologiji, je Pleteršnikova zasluga. Dovršil je stavbo, katero so gradile generacije slovenskega rodu in kronal delo nešteti slovenskih rok.⁸⁵

Popravi: V 4. št. na str. 240. v prvi vrsti je izpadel pri korekturi Pleteršnikov rojstni datum 3. decembra 1840.

Honoré de Balzac / Lepa Imperija

(Iz «Contes Drolatiques»)

(Konec)

Okna so bila zastrnjena, z gospo vred je bilo vse tako nališpano in nakrišpano, kakor da pričakuje najmanj kneza iz rimskega cesarstva. Sicer pa je prevejanec, zamaknjen ob presveti Imperijini lepoti nekako slutil, da ne bi ne cesar, ne gradnik, ne kardinal ali papeški kandidat nocojšnji večer izpodrinil njega, ubornega farčka, ki ni imel drugega v svoji mošnjici ko gada in Lelja. Vedel se je kakor velik gospod, se bahal in napravil dvorjanski poklon, ki nikakor ni bil neokreten; gospa mu je vrgla plamteč pogled, rekoč: «Sedite kraj mene, da bom videla, če ste se kaj izpremenili od včeraj.»

«Precej sem se,» je dejal.

«Kako to?» je vprašala.

«Včeraj,» je odvrnil malopridnež, «sem vas ljubil!... Nocoj se pa ljubiva; uboga para sem bil, zdaj sem pa bolj bogat kakor kralj.»

⁸⁴ To postopanje je grajal že V. Oblak, ki pa sicer glasno prizna Pleteršnikove zasluge: Archiv für slavische Philologie, 15, 594 do 601. Daljšo razpravo o Pleteršnikovem slovarju je napisal ruski slavist B. M. Ljarunov: Несколько замечаний о словенско-русскомъ словарѣ Плетершника. Одесса 1902. 72 str.

⁸⁵ Pleteršnik je sodeloval tudi pri slovenski izdaji Rožkovega latinskega slovarja: I. A. Rožek, Latinsko-slovenski slovník za tretji in četrti gimnazijski razred... V Ljubljani 1882. (IV) + 446 + (II) str.